

I. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 340.5.342

Чуприна Людмила Миколаївна
доцент кафедри фінансового права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА У КРАЇНАХ ЄС

Статтю присвячено аналізу особливостей системи публічного права у країнах Європейського Союзу. Автором доводиться необхідність поглиблення дослідження таких актуальних проблем як система публічного права, її складові. Показано, що у сучасних європейських країнах до системи публічного права належать конституційне, адміністративне та фінансове право. Зауважено, що межа публічного і приватного права дуже рухлива (через утворення нових галузей). Розглянутий приклад системи публічного права у Франції та Німеччині показав, що у Німеччині поділ між приватним і публічним правом виражений дещо слабше, ніж у Франції, що знаходить своє відображення в іншій організації та компетенції органів загальної, адміністративної та конституційної юстиції. Автором акцентовано увагу на тому, що сучасна система публічного права країн ЄС, зокрема, Франції та Німеччини, виходить з визнання більш тісних зв'язків між національним і міжнародним правом у цілому, між внутрішнім публічним правом і міжнародним публічним правом. Причинами їх зближення слугують як збільшення радіусу національно-державних дій, так і велика потреба в реалізації спільних міждержавних інтересів.

Ключові слова: публічне право, система публічного права, галузь права, суспільство, держава, влада, публічні інститути.

The article is devoted to the analysis of the peculiarities of the public law system in the countries of the European Union. The author proves the necessity of deepening the research of such topical problems as the system of public law, its components. It is shown that in modern European countries constitutional, administrative and financial law belong to the system of public law. It is noted that the boundaries of public and private law are very mobile (due to the formation of new industries). The example of the public law system in France and Germany has shown that in Germany the division between private and public law is somewhat less pronounced than in France, which is reflected in another organization and competence of the general, administrative and constitutional justice bodies. The author emphasizes that the modern public law system of EU countries, in particular France and Germany, proceeds from the recognition of closer links between national and international law as a whole, between domestic public law and international public law. The reasons for their rapprochement are both an increase in the radius of national-state actions and a great need for the realization of common inter-state interests.

Keywords: public law, system of public law, branch of law, society, state, government, public institutions.

Постановка проблеми. Дослідження теоретичних основ пізнання публічного права, сенсу і цінностей, системи і принципів будови, перспективи розвитку даного явища є сьогодні одним з найважливіших напрямів юридичної науки. Публічне право за своєю природою відображає існування феномену публічності, тісно пов'язаного з інститутами держави і влади. Але, окрім цього, сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що публічне право стає основою будь-якого суспільства. Останнім часом усе більше і більше визнається необхідність впровадження активної ролі держави, її участі у якості ефективного суб'єкта реформування як суспільства, так й суспільних інститутів, відзначається і неприпустимість сприйняття держави суспільством як ворожої сили, яка протистоїть його інтересам. У цьому сенсі, публічне право як правова форма існування держави, що визначає основні

підвалини її організації і юридичну дисципліну життя, є найважливішим засобом побудови загальних основ взаємодії держави та суспільства, оскільки публічно-правові регулятори - одні з найбільш ефективних інструментів впливу держави на систему суспільних відносин.

Стан дослідження проблеми. Слід зауважити, що окремі аспекти як публічного права у цілому, так й системи публічного права, зокрема, постійно перебувають у центрі уваги наукової спільноти. Порушені у цій науковій публікації питання, в рамках національної правової системи досліджувалися у наукових працях О. М. Бандурки, В. М. Бевзенка, Д. М. Бахраха, Ю. П. Битяка, В. К. Колпакова, Р. С. Мельника, С. О. Мосьондза, Ю. М. Старилова, Ю. О. Тихомирова та ін. Однак система публічного права в країнах Європейського Союзу не стала предметом наукового аналізу дотепер.

Цілі статті. Мета цієї наукової розвідки впливає із необхідності дослідження особливостей системи публічного права у країнах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з цим, сучасний розвиток і держави, і суспільства ставить високі вимоги до ефективності публічно-правового регулювання, а тому найважливішим завданням юридичної науки має стати формування і оновлення концепцій публічного права та його системи, яких в юридичній науці існує чимало. Проте, постає питання, наскільки вони відображають тренди та тенденції правового розвитку в сучасному світі?

Перш ніж розглянути особливості системи публічного права у країнах Європейського Союзу, зазначимо, що ще на рубежі XIX і XX сторіч в іноземній фаховій літературі тривав період розроблення концепцій публічного права. Так, приміром, А. В. Дайсі у книзі «Основи державного права Англії», що видавалася протягом 1885 – 1905 рр., використовував у порівняльному аспекті їх окремі елементи. Зокрема, теорія панування права зіставлялася із французької теорією адміністративного права, яка характеризувалася як зведення правил, що визначають відношення адміністративної влади до приватних осіб. Подив автора викликало виведення зі сфери

загального права і судової юрисдикції особливих владних відносин, що сприяє створенню адміністративної юстиції [1].

Свого часу й Г. Еллінек у книзі «Загальне вчення про державу» (1900 р.) виокремлював у рамках загального вчення про державне право публічне право. На думку автора, воно розчленовується на міжнародне і державне право у широкому сенсі. Останнє поширюється на судове, кримінальне та процесуальне право, адміністративне та державне право у вузькому сенсі. До державного права у широкому сенсі відноситься і церковне право як право публічних союзів, і воно знаходиться поруч з публічним і приватним правом [2, с. 373-382].

Дотримуючись традиційної європейської концепції публічного права, французький вчений М. Оріу в книзі «Основи публічного права» знов зближував поняття позитивної теорії держави і публічного права. Публічне право, з точки зору вченого, шляхом створення інститутів і корпоративної персоніфікації політичної організації впорядковує політичні відносини з метою свободи і справедливості. Виокремлюються державний режим, адміністративний режим, конституційний режим, професійний рух, інститут сім'ї, а також кризи і хвороби державного режиму [3, с. 3].

Також ґрунтовний аналіз публічно-правових проблем було дано в книзі французького вченого М. Гунеля «Вступ до публічного права» [4, с. 10]. До основних ознак публічного права автором віднесені органічний, формальний, телеологічний і матеріальний критерії.

У той же час, можна говорити й про суто ситуативно-інституційний аспект у книгах англійських, німецьких та інших вчених. Показовим є і «Огляд публічного права», підготовлений Європейською асоціацією публічного права, що містить статті про конституційну юстицію в Італії, тлумачення права і ролі суду в Англії, прозорість у конкурентному праві, неформальні адміністративні угоди, перехідне правосуддя і перехідну демократію [5].

У сучасній правничій літературі спостерігається розмаїття визначень складових системи публічного права. Так, Р. Мельник

досліджуючи питання пошуку нових вихідних позицій розуміння категорії «система права» доводить, що система права складається з двох підсистем – системи приватного права та системи публічного права [6, с. 11-12]. Постійно пам'ятаючи про намагання вітчизняних вчених «розкласти» систему права на галузі, необхідно відповісти на питання про можливість виділення галузевих систем у межах системи приватного та системи публічного права. На погляд дослідника, подальша диференціація системи права суттєво ускладнюється тим, що особливості зв'язків між елементами систем приватного та публічного права незмінно виявляться між елементами системних утворень наступного рівня – в системах галузей права, за тією лише відмінністю, що вони будуть більш конкретизованими щодо певних сфер, напрямків діяльності чи об'єктів. Навколо цих конкретизованих зв'язків може здійснюватися об'єднання галузевих норм. Однак, з огляду на те, що система права, як і будь-яка інша система, є не механічним утворенням, розмежування підсистем приватного та публічного права, так само як і систем галузевих норм, є надзвичайно складною і напевно малоперспективною справою [6, с. 12].

Інші дослідники, зокрема, В. Хропанюк виокремлює державне, адміністративне та кримінальне право як елементи системи публічного права [7, с. 205]. О. Юлдашев в системі публічного права виокремлює конституційне, адміністративне, фінансове, процесуальне право, однак вважає, що вони не є дійсним публічним правом, оскільки частина норм зазначених галузей права бере витоки з минулого тоталітарного (бюрократичного) права. А воно було, значною мірою, псевдоправом [8, с. 11]. Ю. Тихомиров вважає доцільним виокремлювати конституційне, адміністративне, фінансове, «право правосуддя», інформаційне право, тобто галузі, які повністю входять до орбіти публічного права однорідною нормативною структурою і методами регулювання [9, с. 15].

Проте, на нашу думку, слід погодитися з позицією В. Лазарева, який зазначає, що система публічного права, а відповідно й воно саме, зумовлена його природою та

особливостями національної правової системи, у різних країнах система публічного права та її елементи визначаються по-різному [10, с. 193].

Так, приміром, у німецькому праві спостерігається стійке визнання дуалізму права. До системи публічного права включають державне (конституційне) право, міжнародне право, адміністративне (управлінське) право, кримінальне право, фінансове право і право податків, право судоустрою, соціальне право, кримінально-процесуальне і цивільно-процесуальне право. Виокремлюються і комплекси правових норм, що регулюють ті чи інші сфери відносин. У будь-якому випадку такі інститути, як держава, парламент, федеральний канцлер, уряд, суспільні органи в землях та ін., завжди присутні (прямо чи опосередковано) в регулюванні суспільних відносин. Це право публічної влади [11, с. 14-19].

Існують й інші підходи. У «Вступі до швейцарського права» виділено невеликий розділ про поділ права на публічне та приватне. Він здійснюється для логічності, юрисдикційності та цілей законодавства. Публічне право охоплює питання організації держави та інших публічних органів та їх відносини між собою і з громадянами. Його основними галузями є конституційне, адміністративне, податкове, кримінальне право і процес, міжнародне публічне право. Якщо велика частина приватного права кодифікована, то велика частина публічного права, навпаки, залишається некодифікованою. При цьому Цивільним кодексом Швейцарії допускається застосування деяких загальних принципів і у сфері публічного права за аналогією [12].

У країнах загального права традиційно майже не виокремлюватися публічне та приватне право, так само як і суворий галузевий розподіл. Книги, побудовані за принципом серії «Introduction», включають розділи щодо основних інститутів права. Проте, примітною є зростаюча сприйнятливості ідей публічного права представниками системи загального права. Позначається розширення і поглиблення сфер публічно-правового регулювання у зв'язку із загальними тенденціями зміцнення основ державного ладу і безпеки держав.

Підтвердження цьому є книга «Англійське публічне право» під редакцією Д. Фельдмана, видана у 2004 р. [13, с. 3-5].

Зауважимо, що останнім часом відбувається процес «обміну» сферами і методами між приватним і публічним правом. Одні з них переходять у галузь публічно-правового регулювання, коли виникають нові інтереси, явища і процеси, які вимагають державного регулювання (наприклад, інформаційна безпека, участь сторін у міжнародних об'єднаннях, боротьба з міжнародними злочинами). Інші сфери відходять до приватноправового регулювання, коли розширення самостійності господарюючих суб'єктів вимагає звуження галузей державного управління й збільшення питомої ваги їх саморегуляції. Відповідно модифікуються галузі права, й, як наслідок, системи публічного та приватного права. Це певним чином впливає і на елементи системи публічного права, що передбачає появу нових галузей права, законодавства, модифікацію раніше діючих (митне право раніше розглядалося як складова адміністративного права, а вже в сучасних умовах правотворчих та державотворчих процесів як самостійна галузь права, про можливість виділення інформаційного права як галузі права мову почали вести нещодавно) [14, с. 12].

Отже, можемо констатувати, що сучасні правові системи країн світу піддаються типології, але ніколи не можуть співпасти повністю. Власна державна організація, відображена у спеціальній термінології, існує і в країнах Європейського Союзу. З урахуванням того, що на сьогоднішній день у складі ЄС перебуває 28 країн-членів, а ми обмежені обсягом наукової статі, вважаємо доцільним дослідити особливості системи публічного права в країнах-членах ЄС на прикладі двох країн – Франції та Німеччини, які є найбільш активними членами Європейського Союзу.

Францію не дарма називають батьківщиною класичного адміністративного права. Ролі адміністрації надається колосальне значення (щоправда, у неї точно поставлені цілі і процедури їх досягнення). Адміністративна практика ґрунтується на ретельно розробленій теорії. Відомим є такий факт, що у 1831 році, вивчаючи демократію, Токвіль просив

одного відомого французького суддю пояснити основні визначення адміністративного права Франції, оскільки в Англії і США подібного поняття просто не існувало. Для англійців було дивно, що чиновники у своїй діяльності застосовують особливі норми і вилучені з юрисдикції звичайних судів [15, с. 432].

Загалом, Франція однією з перших провела диференціацію права на публічне та приватне. Публічне право із сукупності норм, що регулюють виключно відомчі державно-службові відносини, перетворилося на самостійну ланку, що визначає характер відносин між державою і людиною, органом влади і громадянином. Сьогодні публічне право Франції - це досить розвинена ланка в національній системі права. Воно представлено чотирма блоками галузей - конституційним правом, адміністративними нормами, що включають поряд з традиційними управлінськими нормами низку майнових, трудових, сімейних і навіть кримінальних положень, а також фінансовими нормами, що традиційно регулюють витрати і доходи в країні, і міжнародним публічним правом. Останнє включено до доктринальної системи публічного права швидше виходячи з термінології публічності міжнародних норм.

Найбільш розвиненим елементом в системі публічного права Франції є адміністративне право. Як зазначав Р. Давид, Франція є країною, де «адміністративне право досягло найбільш високого ступеня розвитку», і цій адміністративній моделі Франції «слідують багато держав» [16, с. 88]. Адміністративне право Франції носить комплексний характер і на відміну від відповідних галузей інших національних систем права включає поряд із традиційними нормами, що регулюють управлінську діяльність, багато, здавалося б, не властивих адміністративному праву норм. Так, адміністративне законодавство включає розділи «Майно», «Видовища», що говорить про досить специфічний характер адміністративного регулювання цих відносин.

Приватне право, до якого традиційно відносяться цивільне право, торгове право, включаючи морське і цивільне процесуальне право, також зазнало на собі адміністративно-правовий вплив. Так, адміністративне право займає активну

позицію в регулюванні орендних відносин шляхом встановлення квот, введення примусових сервітутів і т. ін. Новим явищем для французького приватного права став інститут обов'язкового договору, який укладається за вказівкою органів державної влади.

Одна з основних доктринальних проблем в систематизації національного права Франції - визначення місця і ролі так званих змішаних галузей, що включають одночасно норми публічного і приватного права. До таких галузей відносяться трудове, страхове, транспортне, сільськогосподарське, лісове, гірниче право, а також законодавство про промислову власність, авторське право і міжнародне приватне право. Їх юридична доля поки залишається невизначеною, оскільки процесу правозастосування доктринальна невизначеність не заважає. З іншого боку, у Франції все активніше обговорюється ідея формування господарського права як самостійної галузі, здатної «синтезувати, звести воедино економічні аспекти приватного і публічного права» [17, с. 125]. Проте, абсолютно чітко ясно, що публічне право об'єднує конституційне, фінансове і адміністративне право.

На відміну від Франції, правова система Німеччини є тим правовим полюсом романо-германської правової сім'ї, навколо якого об'єдналися правові системи країн, які не успадкували традиції французької моделі рецепції римського права. Німеччина без істотних змін рецепіювала римське право. Її приклад наслідували Австрія, Швейцарія і ряд скандинавських країн, правові системи яких сьогодні разом з правовою системою Німеччини утворюють германо-скандинавську правову групу.

Німеччина не дала світу «нового права», як це зробила Франція. Німецька правова модель лише запропонувала свій варіант підходу до рецепції римського права, одночасно залишивши велике поле діяльності для національного нормотворення. Межі дії німецького права змінювалися в рамках власної території, причому до останнього часу динаміка розростання цих кордонів раз у раз зупинялася зворотними процесами звуження дії права. Подібні явища можна

спостерігати в будь-який історичний період. Єдина до 1945 року німецька правова система після Другої світової війни була сильно диференційована. Землі Бранденбург, Мекленбург, Тюрінгія, Саксонія і Ангальт-Саксонія випали із загальної системи традиційного німецького права. З утворенням НДР виникли дві правові системи - німецька соціалістична і федеративна романська. В даний час, хоча Німеччина і стала політично єдиною країною, про повну спільності її правової системи говорити не доводиться. На території колишньої НДР продовжують діяти закони і норми «соціалістичного німецького права». Сама ФРН при цьому також не прагне змінити своє законодавство на користь «соціалістичного».

Подібна диференціація німецької правової системи, невизначеність її у суворих юридичних межах присутні на всіх етапах існування німецької держави. Правда, останнім часом технологія створення німецьких законів і їх зміст стали імпонувати багатьом правовим системам. Однак слід зазначити, що запозичення ними німецького правового досвіду у вигляді певних ідей і техніко-юридичних прийомів не припускає реального розширення меж дії німецького права [18].

Первинний елемент німецької правової системи – система права - повторює загальносімейні риси в плані розподілу всього нормативного масиву на два великі блоки – публічне право і приватне право. Кожному з цих елементів притаманна і загальносімейна галузева диференціація – поділ на традиційні галузі державного, адміністративного, податкового, кримінального, цивільного права.

Специфічним є саме внутрішнє співвідношення публічних і приватних галузей. У правовій системі Німеччини домінує публічне право. Окремі дослідники навіть підкреслюють, що приватне право є лише там, де немає застереження про те, що в тій чи іншій приватній галузі немає публічно-правових приписів [19, с. 14]. Сам елемент публічного права представлений набагато ширше, ніж, наприклад, відповідний елемент французького права. Крім традиційних для сім'ї континентального публічного права галузей конституційного, адміністративного, податкового права сюди входять цивільне

процесуальне право, судовустрій, соціальне право і церковне право. Кожна із зазначених галузей внутрішньо не однорідна і порівняно з традиціями інших правових систем включає не тільки чисто публічні, але і приватноправові елементи. Наприклад, адміністративне право поряд із притаманними йому правовими інститутами містить такі компоненти, як право відшкодування, житлове (квартирне) право, медичне право і т. ін. Трудове право регулює невластиві, здавалося б, йому питання участі у прибутках і створенні капіталу.

Центральною ланкою німецького публічного права є галузь державного права. Постійне прагнення Німеччини до об'єднання змусило законодавця свято охороняти найважливішу, на його думку, галузь, що надає стабільності державно-політичним інститутам. Так, стаття 20 Основного закону Німеччини говорить: «Законодавча влада пов'язана конституційним ладом... Усе німці мають право чинити опір будь-кому, хто спробує усунути цей лад» [20, с. 5].

Державне право Німеччини кваліфікується як «спеціальне право», що становить частину публічного права [20, с. 5]. Дана галузь нормативно визначила долю всіх публічних і приватних галузей німецького права. Основний закон Німеччини 1949 року ратифікований всіма землями, розподілив федеральну законодавчу компетенцію (ст. 73) та компетенцію земель (ст. 74) за сферами правового регулювання, вказавши, який суб'єкт має право законодавчої ініціативи у тій чи іншій галузі права.

Однак, враховуючи певну статичність системи публічного права Франції та Німеччини, на нашу думку, необхідно звернути увагу на нові тенденції суспільних процесів. Оскільки, по-перше, спостерігається розширення правового простору спілкування, узгодженої та спільної діяльності людей, їх об'єднань, держав. Для цього потрібні загальновизнані цілі, орієнтири і регулятори. По-друге, у житті суспільства і світової спільноти виникають нові спільні інтереси - в масштабі регіону, національних держав, загальні інтереси - в глобальному плані. Це потреби використання енергетичних ресурсів, збереження природного середовища, застосування нових наукових і технічних рішень, запобігання та усунення небезпек

техногенних і природних катастроф, хвороб, тероризму і загроз безпеки будь-якого масштабу. По-третє, усе більш виразно проявляються техніко-економічні зв'язки і залежності окремих осередків як національного суспільства, так і світової спільноти. Це виражається у нових виробничих, технологічних, фінансових та інших відносинах, що обумовлюють інтегрування інститутів, норм і діяльності. По-четверте, відбувається зміцнення громадських, державних гарантій прав і законних інтересів громадян, які саме з їх допомогою отримують найбільш повне вираження. Тут немає протиріччя, оскільки колективні способи забезпечення мають не менше значення (як, наприклад, у сфері екології).

І у цьому сенсі публічне право є функціонально-структурною підсистемою права, що відображає інтереси суспільства і регулює переважно базові, владні, управлінські, економічні, соціальні та міждержавні відносини. Звідси випливають такі функції публічного права, як правове забезпечення системного устрою суспільного ладу, встановлення легітимності влади, гуманітарність публічного регулювання, забезпечення управління публічним сектором. Вони є цільовими і «наскрізними» для всіх різногалузевих правових регуляторів.

На нашу думку, система публічного права у досліджених нами країнах ЄС характеризується тим ступенем ціннісно-нормативної спільності, яка дозволяє праву, у цілому, висловлювати корінні принципи устрою суспільства, держави та статусу людини і громадянина. У цьому контексті навряд чи можна говорити про суворо окреслений предмет регулювання за аналогією з предметом галузі, підгалузі, закону. Швидше за все, мова йде про систему специфічних інститутів і способів комплексного правового впливу на суспільні відносини і правову та неправову поведінку громадян, які «додаються» до більш-менш певного кола відносин.

Публічне право, яке виконує загальносистемну, інтегративну роль, складається з системи власних і загальних інститутів, які проникають до будь-якого правового масиву і служать його опорною конструкцією. До таких можна віднести:

правове забезпечення публічного інтересу; інтегративні функції публічного права; публічно-правову поведінку; структурно оформлені владні інститути; імперативні методи публічно-правового регулювання; правостановлюючі інститути; процесуальні та регламентні інститути. Зрозуміло, названі інститути публічного права являють собою своєрідні системні утворення, які розпадаються на низку послідовно взаємопов'язаних інститутів. Наприклад, загальний інститут влади включає до своєї структури певні субінститути: «державна влада», «державний орган», «орган законодавчої влади», «орган виконавчої влади», «орган судової влади», види однорідних органів - федеральні (як у Німеччині) і регіональні органи виконавчої влади, атрибути влади - компетенція, адміністративні процедури, державні службовці і т. ін.

Також до системи публічного права входять, природно, галузі та комплекси права. По-перше, правові галузі виключно або переважно громадської спрямованості і змісту. Це конституційне право, адміністративне право, фінансове право, включаючи підсистеми бюджетного і податкового права, інформаційне право, кримінальне право, процесуальне право, кримінальний, цивільний, арбітражний та адміністративний процеси, міжнародне публічне право. По-друге, можна виділяти змішані комплексні галузі, у яких публічні інститути перебувають у паритетному або переважаючому співвідношенні з нормами приватного права. До таких можна віднести екологічне право, трудове право, аграрне право, галузі освітнього, медичного, промислового, енергетичного права, а також подібні галузі міжнародного права. Причому названі галузі не втрачають своєї самостійності і не позбавляються будь-яких норм і інститутів. Навпаки, вони «прирастають» більш розгалуженими зв'язками і засобами регулювання, отримують потужну підтримку «союзників» і міцний фундамент для суспільного сприйняття.

Висновки. Отже, резюмуючи наведене вище, можемо констатувати, що у Франції система юридичної науки і законодавства суворо дотримується усталеного розподілу правових галузей. Поняття «публічний» вживається у Франції

практично завжди в сенсі приналежності до держави. Система адміністративної юстиції Франції вплинула на формулювання і розуміння багатьох публічно-правових термінів. Безперечно, що до публічного права належать конституційне, адміністративне та фінансове право. Якщо ж говорити не тільки про внутрішнє право, то сюди відноситься і міжнародне публічне право. Межа публічного і приватного права дуже рухлива (через утворення нових галузей). На неї також впливають публічні процеси цивільного права і комерційні процеси публічного права. У Німеччині поділ між приватним і публічним правом виражений дещо слабше, ніж у Франції, що знаходить своє відображення, зокрема, в іншій, ніж у Франції, організації та компетенції органів загальної, адміністративної та конституційної юстиції. До публічно-правового блоку у Німеччині, як і у Франції, безумовно відноситься державне і конституційне право, а також адміністративне право, яке включає в себе поліцейське право, чиновницьке право, транспортне право, водне право, податкове право. Крім того, публічно-правовий характер носить процесуальне право, міжнародне право, церковне право.

Однак, вважаємо необхідним наголосити, що сучасна система публічного права країн Європейського Союзу, зокрема, Франції та Німеччини, виходить з визнання більш тісних зв'язків між національним і міжнародним правом у цілому, між внутрішнім публічним правом і міжнародним публічним правом. Причинами їх зближення слугують як збільшення радіусу національно-державних дій, так й велика потреба в реалізації спільних міждержавних інтересів. Об'єктивні глобальні процеси взаємозалежності держав у сучасному світі в сферах навколишнього середовища, енергетики, транспорту, фінансових потоків, спільних виробничих та інфраструктурних об'єктів, безпеки, наукових і культурних обмінів поєднуються з більшим ступенем інформаційної доступності й відкритості «світів». Очевидними стають взаємні переміщення предметів регулювання та «роківовки» регуляторів.

Література:

1. Дайси А.В. Основы государственного права Англии. Введение в изучение английской Конституции / ред. П.Г. Виноградов; пер. О.В. Полторацкая. Москва: Тип. И. Д. Сытина и Ко, 1905. 681 с.

2. Эллинек Г. Общее учение о государстве. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. 752 с.
3. Основы публичного права. Перевод с французского / Ориу М.; Пер. под ред.: Челябинов Н.; Пер. под ред. и с предисл. Пашуканис Е. М.: Изд-во Ком. Акад., 1929. 783 с.
4. Гунель М. Введение в публичное право. Институты – Основы – Источники / М. Гунель; [пер. с фр.]. М.: Интратэк-Р, 1995. 286 с.
5. European review of public law (ERPL). 2012. Vol. 24. // URL: http://www.iepd.kiev.ua/?page_id=6825
6. Мельник Р.С. До питання пошуку нових вихідних позицій розуміння категорії «система права» // Вісник ХНУВС. 2011. № 1 (52). С. 8 – 15.
7. Хропанюк В.Н. Теория государства и права : учебник. М., 2007. 380 с.
8. Юлдашев О. Х. Міжнародне приватне право. Академічний курс. К. : Ін Юре, 2004. 352 с.
9. Тихомиров Ю.О. Современное публичное право: Монографический учебник. Москва: Эксмо, 2008. 446 с.
10. Лазарев В.В. Общая теория права и государства: Учебник. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ. 2001. 520 с.
11. Жалинский А., Рёрихт А. Введение в немецкое право. М., 2001. С. 14 - 19.
12. Introduction to Swiss Law / eds. by F. Dessementet, T. Ansay. Boston; L., 1995.
13. English Public Law / Ed. by Feldman D. Oxford, 2004. P. 3 - 5.
14. Погребняк С.П. Поділ права на публічне і приватне (загальнотеоретичні аспекти) // Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2006. Випуск 12. С. 3 – 17.
15. Laubadere D. Traite elementaire de droit administrative. Т. 3. Paris, 1968. P. 432.
16. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози ; пер. В. А. Туманов. М. : Международные отношения, 1996. 399 с.
17. Gridel J.-P. Notions fondamentales de droit français: Introduction, méthodologie, synthèses. Paris, 1992. P. 121-135.
18. Engisch K. Einfuhrang in das juristische Denken. 8 Aufl. Munchen: C.H. Beck, 1983; Larenz K., Canaris C.-W. Methodenlehre der Rechtswis-senschaft. 3 Aufl. Berlin: Springer, 1995.
19. Жалинский А., Рёрихт А. Введение в немецкое право. М.: Спарк, 2001. С. 14.
20. Государственное право Германии / сокр. пер. с нем. Т. 1. М.: Спарк, 2001. С. 5.